

Інна ДОРОШЕНКО

аспірант кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова doroshenko-npu@ukr.net ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-9884-8517>

Ключові слова: модернізація освіти, мовні стратегії, глобалізація, інформаційна революція, полікультурність, комунікаційний процес.

Однією з головних потреб сучасного глобалізованого світу є потреба інтенсивного спілкування. Задоволення цієї потреби, своєю чергою, формує виклики до мовної підготовки суб'єктів комунікаційного процесу. Вільне володіння однією зі світових мов – англійською, німецькою, французькою тощо – постає необхідною умовою, поза якою комунікаційний процес значно ускладнюється. Спілкування за допомогою словника чи перекладача має низку недоліків, головним з яких є адекватність/неадекватність розуміння співбесідника, осягнення предметного смислу комунікації. Перед нинішньою мовною освітою стоїть завдання пошуку та впровадження адекватної відповіді на виклики глобалізованого світу.

Зазначається, що виклики глобалізації – інтенсифікація міжнародно-

УДК 37.014.542:81-13

DOI 10.31392/NPU-VOU.2022.1-2(84-85).10

**ПРИНЦИПИ
МОДЕРНІЗАЦІЇ
МОВНИХ
СТРАТЕГІЙ:
ВИКЛИКИ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

© Дорошенко І., 2022

го спілкування людей, міжкультурні наукові, освітні та релігійні обміни визначають принципово нову роль мовної освіти в сучасному інформаційному світі, націлену передусім на задоволення потреби особистості в швидкій адаптації до умов полікультурного світу, який весь час змінюється, а також реалізації інших потреб життєдіяльності людини в полікультурній і мультилінгвальній спільноті людей. Крім того, мовна освіта формує свідомість особистості та її здатність бути соціально мобільною в суспільстві, сприяє діалогу культур у світі та розв'язанню різноманітних проблем. В епоху інформаційної революції володіння мовою забезпечує високу комунікативну функціональність людини, а мовні стратегії мають бути спрямовані не лише на оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності, а й на формування міжкультурної компетентності потенційних суб'єктів мовлення в сучасному багатомовному й багатокультурному світі.

Постановка проблеми. Модернізація мовних стратегій – це не одномоментна дія, а процес, який має комплексний характер. Він передбачає відповідно до нових, «модерних» умов та обставин сучасного освітнього процесу, принципів організації та функціонування, змісту освіти, організаційних засад навчального процесу, забезпечення його на всіх рівнях сучасними технічними, технологічними, інформаційними засобами і готовність викладачів, студентів, адміністрації, допоміжного персоналу та ін. працювати в нових умовах.

Важливе значення в цьому плані відіграє поетапне входження України до європейського освітнього простору як його рівноправного учасника завдяки приєднанню до Болонського процесу та іншим формам міжнародної співпраці та взаємодії. Однією з таких форм є глобальний і регіональний трансфер знань, який, з огляду на якість освіти, уже нині є критично важливим і який неможливий поза застосуванням ефективних технологій, зокрема й лінгвістичних.

Мета статті – схарактеризувати принципи мовних стратегій у контексті процесів глобалізації, модернізації.

Виклад основного матеріалу. Сучасні (модерні) соціальні практики передбачають багатомовність як одну з неодмінних ознак, яка забезпечує можливість виходу на справді інтернаціональний, глобальний та регіональний рівні. Важливо при цьому уточнити, що така багатомовність ґрунтується на прагматизмі. Показовий приклад цього демонструє мовна ситуація у Європейському Союзі – унікальному інтеграційному об'єднанні європейських країн. У європейських інституціях офіційними вважаються і використовуються як такі одразу двадцять три мови. Усі без винятку рішення, ухвалені органами Євросоюзу, перекладаються всіма цими мовами. Громадяни ЄС мають право звертатися в органи ЄС і одержувати відповіді на свої звернення будь-якою з офіційних мов. На заходах на вищому рівні, як правило, забезпечується переклад виступів учасників усіма офі-

ційними мовами. Так, зокрема, синхронний переклад двадцятьма трьома мовами завжди забезпечується на сесіях Європарламенту та на Раді Євросоюзу [16, с. 217].

Наявність феномену мультілінгвізму або багатомовності – співіснування в єдиному просторі великої кількості мов як атрибутів існуючих національних культур – є закономірним явищем на теренах сучасної Європи. В основу спільного для європейців дому закладено людські цінності, демократію, свободу та солідарність націй. Це означає повагу до мов, культур та традицій різних народів, адже процес будівництва спільного дому для 800 млн європейців із відмінним етнічним, культурним та лінгвістичним спадком його громадян нероздільний з установленням взаєморозуміння через спілкування [8, с. 38].

Не менш важливим поштовхом модернізації мовної освіти є **виклики інформаційної революції** – одного з найбільш відчутних ліків глобалізації.

Згідно з науковою доктриною А. Ракітова, сутність інформаційної революції полягає у «зміні інструментальної основи, способу передачі та зберігання інформації, а також обсягах інформації, що є доступною активній частині населення» [10, с. 215]. Американський вчений П. Дракер указував на два етапи інформаційної революції. На першому етапі, який тривав протягом п'ятдесяти років, інформаційна революція була зосереджена на інформації – її збиранні, зберіганні, передачі, аналізі, відтворенні. На новому етапі зміст революції, як зазначає вчений, полягає в наступному: на основі інформаційних ресурсів та інформаційних технологій через відповідні підприємства вирішуватимуться завдання створення вартості та підвищення добробуту; інформаційні технології скорочують витрати часу і коштів на розрахунки виробничих, будівельних процесів, вносять докорінні зміни в організацію виробництва, банківську справу, охорону здоров'я тощо [4, с. 20–21].

Революційні зрушення в житті сучасного світу Е. Тоффлер пояснює перехо-

дом «...від інтраінтелекту... до мереж з «екстрарозумом». Останні, – зазначає дослідник, – не лише передають дані, а й аналізують, об'єднують, перепакують або якось інакше змінюють повідомлення, часом попутно створюючи нову інформацію. Таким чином зглажена чи побільшена інформація потрапляє до адресата не такою, як була спочатку: її змінюють упроваджені в мережу програми. Це так звані «мережі з додатковими послугами» (VAN). Вони наділені екстраінтелектом... Екстраінтелект порушить складні питання щодо стосунків між даними, інформацією та знанням, щодо проблем мови, етики...» [14, с.145, 149].

Перелічені вище та інші представники теорії інформаційного суспільства наголошують на тому, що основу інформаційно-технологічного розвитку становлять не традиційні матеріальні, а інформаційні, інтелектуальні ресурси: знання, наука, організація, здібності людей, їх ініціатива, формування структур та механізмів якісно нового соціального інтелекту. Інформаційна революція насамперед передбачає якісний стрибок у технології збору, зберігання та передачі інформації від суб'єкта до суб'єкта (комунікації), а глобалізація впливає на сприйняття та об'єктивне оцінювання інформації. Більш того, інформація поступово перетворюється на масовий продукт, перестає бути безкоштовним товаром, виникає інформаційний ринок, де інформація продається і купується, а операції з нею приносять прибутки і збитки. На цьому ринку людина повинна мати відповідний рівень інтелектуального і комунікативного розвитку, що актуалізує проблему мовної або мовленнєвої соціалізації людини.

Набуття належної мовної і комунікативної компетенції в умовах зростання ролі інформації і знань постає важливою умовою формування особистості як найвищої цінності суспільства, а також формування покоління, яке здатне навчатися й самовдосконалюватися впродовж усього життя, реалізувати свій потенціал та знаходити власний шлях у житті незалежно від

обставин. У цьому контексті цілком зрозумілим є те, що пріоритетом державної політики в галузі освіти має бути формування мовної особистості, людини самодостатньої, комунікативно компетентної, здатної й готової до спілкування в будь-якій життєвій ситуації, у різних сферах суспільного життя. Реалізація цього завдання поліпшуватиме процес входження дитини в життєві реалії, сприятиме багатогранному самовиявленню й самореалізації, формуванню навичок володіння словом, мовою, мовленням у різноманітних ситуаціях спілкування [13, с. 153].

В епоху інформаційної революції мовна соціалізація повинна забезпечувати високу комунікативну функціональність людини в умовах, коли ідеї, знання і технології змінюються набагато швидше, ніж покоління людей, та пошук раціональних схем співвідношення між лавиноподібним розвитком знань, високих комунікативних технологій і людською здатністю їх творчо засвоїти; забезпечувати оптимальний баланс між локальним та глобальним із тим, щоб людина, формуючись як представник етноспільноти, усвідомлювала реалії глобалізованого світу, була здатна жити і діяти в ньому; сформувати на суспільному та індивідуальному рівнях розуміння людини як найвищої цінності; сприяти виробленню в людині здатності до свідомого й ефективного функціонування в умовах небувалого ускладнення комунікативних стосунків у глобалізованому інформаційному суспільстві. У цьому контексті мовна соціалізація людини набуває неабиякого значення, адже під час цього процесу відбувається не лише формування мовних навичок, а й світоглядних позицій та орієнтирів на етнонаціональній основі, засвоюються та осмислюються наукові і культурні надбання минулого та сучасного, що відбиті передусім мовними засобами, без чого гідне долучення особистості до інформаційного суспільства не було б повноцінним [1, с. 17]. Від мовленнєвої активності людини залежить її успішне спілкування, тобто входження до різних спільнот суспільства.

Отже, першочергове значення набуває побудова оптимальної траєкторії мовленнєвої соціалізації особистості в інформаційному суспільстві через всебічне вивчення передусім рідної мови. Важливу роль при цьому відіграє формування вміння передавати інформацію, підтримувати бесіду, слухати і говорити так, щоб слухали, установлювати контакти, знайти спосіб уникнути суперечок під час дискусії, уміти оцінювати своє і чуже мовлення, уміти словесно імпровізувати і прагнути постійно вдосконалювати мовлення [13, с. 157].

В умовах, коли інформаційна революція миттєво робить наукові відкриття будь-якої країни загальнолюдським здобутком, значно підвищує якість освітньої діяльності, сприяє поглибленню міждержавного діалогу, прискорює формування і розвиток глобального соціокультурного простору, в якому представлені цінності кожного народу, етносу та соціального прошарку, людина не може обмежитись лише знанням рідної мови. У сучасному, охопленому глобалізацією й просякненому явищами, нею зумовленими, світі з притаманними для нього надзвичайним зростанням ролі та значення інформації, високих технологій і безумовним пріоритетом знання нового типу багатомовність набуває особливої ваги. На рівні особи, груп осіб, мікро- та макроколективу або й цілої нації ця риса мовної особистості й ознака мовних практик нині аж ніяк не є винятком із правил, а навпаки правилом і повсякденною практикою. Володіння ще однією, крім рідної, мовою, яка дає змогу забезпечити розширення комунікативного потенціалу особистості, давно вже перетворилося на норму. Цілеспрямоване прагнення до такого володіння можна розглядати як загальний імператив історичної доби [16, с. 212].

Тому сучасна шкільна іншомовна освіта має бути спрямована на формування полікультурної і багатомовної особистості, здатної навчатися і удосконалюватися впродовж усього життя, наповнюючи і поглиблюючи здобуті знання, вміння і навички до сучасних вимог суспільного життя,

і передбачає передусім мобільність людини в суспільстві. Потреби інтеграційних та глобалізаційних процесів можуть бути реалізовані шляхом удосконалення іншомовної комунікативної компетенції в процесі усного і письмового спілкування з урахуванням соціокультурних відмінностей сучасного полікультурного світу [12, с. 171].

Глобалізація не є просто технологічним феноменом-кульмінацією більш ніж двовікового процесу індустріалізації. Це також інтелектуальне явище, тріумф наукової раціональності, апогей традицій освітнього розвитку. **Виклики міжкультурних наукових, освітніх та релігійних обмінів** є ще одним проявом глобалізації як надзвичайно потужної рушійної сили економічних, політичних, соціокультурних, гуманітарних зрушень і змін. Її вплив особливо відчувається у сфері науки й освіти. Саме завдяки глобалізації освітні процеси в межах усього світу стають більш відкритими й інтенсивними, збільшуючи кількісні параметри (кількість студентів неухильно зростає в усіх країнах Європи та за її межами), набуваючи якісно нового вигляду порівняно з попередньою добою [16, с. 216].

Варто зазначити, що відрядження студентів на навчання в інші країни, яке сьогодні називають академічною мобільністю, – явище не нове, і певні регіони стикаються з цим давно. Більшість європейських країн уже багато років має постійний приплив студентів зі своїх колишніх колоній. Значна частина молоді з країн Латинської Америки прагне отримати диплом в університетах США і Канади. У період холодної війни вищі навчальні заклади Радянського Союзу і Східної Європи привертати увагу студентів із держав зі схожою ідеологією. За останні 40 років темпи збільшення потоків студентів, які перетинають національні кордони для здобування вищої освіти, перевищили темпи поширення самої вищої освіти. За даними ЮНЕСКО, рівень міжнародної мобільності студентів зріс за останні 25 років на 300% [5].

Одними з перших академічну мобільність студентів започаткували американ-

ські університети, де студенти вже протягом тривалого часу мають можливість отримати ступінь бакалавра в одному ВНЗ, а магістра – у більш престижному університеті США. Пізніше набули популярності закордонні навчальні програми для студентів різних спеціальностей, які активізували потребу в іншомовному навчанні. Бакалаври і магістри мовних спеціальностей, як відомо, навчаються за кордоном протягом одного чи двох семестрів, залежно від виду програми студентського обміну. Число американців, які навчаються за кордоном, систематично зростає завдяки поглибленню співпраці університетів Сполучених Штатів із ВНЗ інших країн [9, с. 184].

Уряд і освітяни США сприяють також збільшенню доступу до американських вищих навчальних закладів іноземних студентів. Університети Сполучених Штатів постійно працюють над удосконаленням програм з англійської як іноземної мови саме для міжнародних студентів. Як наголошує І. Пасинкова, без «розуміння інших культур, без належного рівня володіння навичками міжкультурного спілкування участь студентських контингентів у міжнародних освітніх програмах є не можливою» [7, с. 42].

Академічна мобільність на європейських теренах набула поширення з розвитком Болонського процесу та перевищила масштаби відповідних процесів в Америці. За даними Організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), упродовж 2000–2010 рр. чисельність міжнародних студентів у Європі зросла на 114%, тоді як у Північній Америці – на 55% [17]. У 2013 р. країни ЄС видали іноземцям 2218 тис. дозволів на перебування, оформлених уперше, серед яких 472 тис. (21,3%) прибули з метою навчання. Для порівняння в 2008 р. навчання було підставою для видачі 458 тис. дозволів, а в 2012 р. – 471 тис. [3, с. 8].

Активізація освітніх обмінів на теренах Європи зумовлена тією обставиною, що європейський освітній простір сьогодні просуває ідею «трикутника знань», яка полягає в максимально тісному зв'язку освіти,

дослідної діяльності та технологічних інновацій. У межах єдиного європейського освітнього простору саме ЗВО покликані розвивати європейські аспекти освітньої політики, стандарти освіти шляхом викладання та розповсюдження насамперед мов держав – учасниць ЄС, запроваджуючи полілінгвізм; сприяти академічній співпраці, розвиваючи обмін студентами та викладачами, заохочуючи їх мобільність, розвиваючи дистанційне вивчення іноземних мов тощо. При цьому єдиних вимог до іншомовної підготовки у професійних вищих навчальних закладах ЄС, якоїсь єдиної уніфікованої системи навчання іноземних мов не існує. Принцип субсидіарності, який передбачає повну відповідальність кожної країни ЄС за організацію системи освіти, фахове навчання та зміст освіти, поширюється і на іншомовну підготовку. ЗВО країн-учасниць реалізують навчальний процес із вивчення іноземних мов, адаптуючи його до соціального замовлення, конкретних реалій, вимог ринку праці тощо. Водночас євроінтеграція та глобалізація, які посилюють та розвивають взаємну залежність на міжнародному рівні, встановлюють партнерство, зумовлюють добровільний рух в одному напрямку, спонукають заклади вищої освіти в галузі іншомовної підготовки опиратися на загальноєвропейські тенденції [15, с. 397].

Міжкультурна компетентність – це комплекс знань, умінь і навичок, які надають можливість адекватно оцінити комунікативну ситуацію, співвіднести інтенцію з вибором вербальних та невербальних засобів, утілити в життя комунікативний намір і верифікувати отримані повідомлення. Вона забезпечує відсутність культурного шоку в процесах міжкультурної комунікації, формування вторинної мовної особистості, яка реалізується в межах діалогу культур та формується як синтез мовної, комунікативної, культурної і предметної (феноменологічної) компетенцій [11, с. 78–79]. Виокремлюють чотири основних компоненти міжкультурної компетентності: когнітивний, що містить знання про

інші культури або групи і когнітивні здібності більш високого рівня; інтрасобистісний, який співвідноситься з внутрішнім станом особистості та його розвитком, або самовизначення окремо взятої особистості (важко досяжний, проте ключовий аспект розвитку ефективної міжгрупової комунікації); міжособистісний, що стосується поведінкових здібностей особистості знаходити спільну мову з людьми різних культурних груп; діяльнісний, тобто здатність ефективно, належним чином поводитися під час міжкультурної взаємодії [2].

Усі ці компоненти варто враховувати, розвиваючи мовні стратегії в умовах глобалізованого світу. Стосовно розвитку вітчизняної мовної освіти на особливу увагу заслуговує її комунікативний компонент, який виявляється в здатності чітко, зрозуміло і переконливо висловлювати свої думки та почуття за допомогою вербальних і невербальних засобів спілкування. Не менш важливо формувати вміння створювати в процесі комунікації психологічний комфорт, встановлювати міжособистісні та ділові контакти, коригувати стосунки зі співрозмовником, усвідомлюючи особливості іншомовного спілкування, ментальну своєрідність та норми мовленнєвого етикету носія мови.

Відповідно зазначеним вище пріоритетам у системі навчання та організації вітчизняної мовної освіти відбуваються суттєві зміни, спричинені переосмисленням та переорієнтацією цілей навчання як рідної, так й іноземної мови, зорієнтовані на таку організацію навчання, яка забезпечує комунікативно-діяльнісний характер процесу оволодіння мовою в інтеграції з міжкультурним спрямуванням його змісту [3, с. 44]. Українська мова порівняно з радянським та раннім пострадянським періодами впевнено посідає провідні позиції в освітньому просторі, іноземну мову вивчають у дитячих садках, у початковій школі, у практику іншомовного навчання на усіх освітніх рівнях входять нові стандарти, навчальні плани, програми, сучасні комунікативно спрямовані підручники та ін-

терактивні методики навчання. Водночас у царині мовних стратегій залишається багато невирішених питань, постають нові виклики. Навіть без їх детального огляду, можна стверджувати, що на сьогодні вести мову про сформованість багатомовної нації, підготовленість більшості громадян до спілкування в сучасному багатомовному й багатокультурному світі передчасно. Це ще раз підкреслює важливість досконалого опанування рідної мови та належного володіння іноземними мовами з погляду всебічного розвитку особистості, здатної до повноправної та ефективної участі в міжнародному співробітництві і формуванні нового ставлення до України в усьому світі.

Висновки. Підбиваючи підсумки здійсненого дослідження, варто зазначити, що виклики глобалізації – інтенсифікація процесів переміщення людей у світі та міжнародного спілкування людей, які дедалі поширюються через розвиток інформаційних технологій, міжкультурні наукові, освітні та релігійні обміни, активізацію міжнародного бізнесу та міжнародного туризму, визначають принципово нову роль мовної освіти в сучасному інформаційному світі, спрямовану передусім на задоволення потреби особистості в швидкій адаптації до умов полікультурного світу, який весь час змінюється, а також реалізації інших потреб життєдіяльності людини в полікультурній і мультилінгвальної спільноті людей.

Мовна, точніше багатомовна освіта є важливим засобом, що формує свідомість особистості та її здатність бути соціально мобільною в суспільстві, сприяє веденню діалогу культур у світі, що глобалізується навколо розв'язання різноманітних проблем. В епоху інформаційної революції вона повинна забезпечувати високу комунікативну функціональність людини (досконале володіння рідною мовою та знання кількох іноземних мов) в умовах, коли ідеї, знання і технології змінюються набагато швидше, ніж покоління людей. А самі здобутки інформаційної револю-

ції – інформаційно-комп'ютерні технології, мультимедіа, Інтернет – покликанні полегшити процес оволодіння мовами.

Глобальні наукові, освітні та релігійні обміни, будучи проявом переважно академічної мобільності, під впливом глобалізації, очевидно, будуть далі зростати, залучаючи найталановитіших фахівців у світі. А через сфери міжнародного бізнесу, переважно міжнародного туризму, які дедалі будуть глобалізуватися, гуманізуючи відносини між індивідами, соціумами, народами,

країнами і групами країн, безпосередньо до іншомовної та міжкультурної комунікації може бути залучена будь-яка особа. Це доводить, що мовні стратегії мають бути спрямовані не лише на оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності, але й на формування міжкультурної компетентності потенційних суб'єктів мовлення, які тільки разом спроможні забезпечити готовність більшості громадян до спілкування в сучасному багатомовному й багатокультурному світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Ашиток Н.** Мовна соціалізація дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах інформаційного суспільства // Молодь і ринок. 2014. № 4 (111). С. 17–21.
2. **Баглай О. І.** Концептуальні підходи до формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2013. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_1_3
3. **Білецька І. О.** Полікультурні тенденції сучасної вітчизняної іншомовної освіти // Педагогичний альманах. 2014. Вип. 21. С. 43–50.
4. **Дракер П.** Следующая информационная революция // Офис. 2000. № 9–10. С. 20–26.
5. **Красовська Ю. О.** Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору // Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка. 2011. № 2. С. 102–109. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2011_2\(46\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2011_2(46)_13).
6. **Малиновська О. А.** Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України. Київ: НІСД, 2014. 48 с.
7. **Пасинкова І. В.** Система підготовки бакалаврів гуманітарних наук з іноземної мови в університетах США: дис. ... канд. Пед. Наук. Київ, 2005. 193 с.
8. **Першукова О.** Багатомовна освіта – пріоритетний напрямок розвитку // Порівняльно-педагогічні студії. 2010. № 3–4. С. 38–47.
9. **Подольська Н. О.** Основні тенденції розвитку мовної освіти в університетах США // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 10 (44). С. 182–191.
10. **Ракитов А.** Философия компьютерной революции. Москва: Политиздат, 1991. 287 с.
11. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. Київ: Довіра, 2007. 208 с.
12. **Тадеева М. І., Павлович Ю. П.** Трансформація цілей сучасної іншомовної освіти школярів колишніх постсоціалістичних європейських країн у світлі вимог загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2013. Вип. 3 (56). С. 169–176.

REFERENCES

1. **Ashytok, N.** (2014) *Movna sotsializatsiia ditei z osoblyvostiamy psikhofizichnoho rozvytku v umovakh informatsiinoho suspilstva* [Language socialization of children with psychophysical development in the information society]. *Molod i rynek. Ukrainian scientific journal*, no. 4 (111), pp. 17–21. [in Ukrainian]
2. **Bahlai, O. I.** (2013) *Kontseptualni pidkhody do formuvannya hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv mizhnarodnoho turyzmu do mizhkulturnoho spilkuvannya* [Conceptual approaches to the formation of readiness of future specialists of international tourism for intercultural communication]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Collection of scientific works*, vol. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_1_3. [in Ukrainian]
3. **Biletska, I. O.** (2014) *Polikulturni tendentsii suchasnoi vitchyznianoї inshomovnoi osvity* [Multicultural trends of modern domestic foreign language education]. *Pedahohchnyi almanakh. Collection of scientific works*, vol. 21, pp. 43–50. [in Ukrainian]
4. **Draker, P.** (2000) *Sleduiushchaia ynformatsyonnaia revoliutsiia* [The next information revolution]. *Ofys. Journal*, no. 9–10, pp. 20–26. [in Russian]
5. **Krasovska, Yu. O.** (2011) *Internatsionalizatsiia vyshchoi osvity v umovakh hlobalizatsii svitovoho osvitnoho prostoru* [Internationalization of higher education in the conditions of globalization of the world educational space]. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Ekonomika. Ukrainian scientific journal*, no. 2, pp. 102–109. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2011_2\(46\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2011_2(46)_13). [in Ukrainian]
6. **Malynovska, O. A.** (2014) *Mihratsiina polityka Yevropeiskoho soiuzu: vyklyky ta uroky dlia Ukrainy* [Migration policy of the European Union: challenges and lessons for Ukraine]. *Kyiv: NISD*, 2014, 48 p. [In Ukrainian]
7. **Pasynkova, I. V.** (2005) *Systema pidhotovky bakalavriv humanitarnykh nauk z inozemnoi movy v universytetakh SShA* [The system of training bachelors of humanities in a foreign language in US universities]. *Dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on a speciality*. 193 p. [in Ukrainian]

13. **Тарабанова Я. В.** Мовленева соціалізація учнів на уроках української мови // Таврійський вісник освіти. 2016. № 2 (54). С. 153–160.
14. **Торфлер Е.** Нова парадигма влади. Знання, багатство, сила: [пер. з англ.]. Київ: АКТФ, 2003.
15. **Хоменко О.** Аналіз мовної політики Європейського Союзу в контексті іншомовної підготовки бізнес-студентів в умовах глобалізації // Збірник наукових праць. 2014. Ч. 1. С. 395–401.
16. **Яковлева О.** Онтологічні, соціокультурні та історичні підвалини багатомовності в системі вищої освіти в Україні та у світі та їхні контексти // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. Наук. Праць. Філософія. 2012. Вип. 638–639. С. 2212–218.
8. **Pershukova, O.** (2010) Bahatomovna osvita – priorityetnyi napriamok rozvytku [Multilingual education – a priority area of development]. Porivnialno-pedahohichni studii. Ukrainian scientific journal, no. 3–4, pp. 38–47. [in Ukrainian]
9. **Podolianska, N. O.** (2014) Osnovni tendentsii rozvytku movnoi osvity v universytetakh SShA [The main trends in the development of language education in US universities]. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. Ukrainian scientific journal, no. 10 (44), pp. 182–191. [in Ukrainian]
10. **Rakytov, A.** (1991) Fylosofiia kompiuternoї revoliutsyy [Philosophy of the computer revolution]. Scientific publication. Moscow: Polytyzdat, 287 p. [in Russian]
11. **Batsevych, F. S.** (2007) Slovnyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii [Dictionary of terms of intercultural communication]. Kyiv: Dovira, 2007, 208 p. [in Ukrainian]
12. **Tadieieva, M. I., Pavlovych Yu. P.** (2013) Trasformatsiia tsilei suchasnoi inshomovnoi osvity shkoliariv kolyshnykh postsotsialistychnykh yevropeiskykh krain u svitli vymoh zahalnoievropeiskykh rekomendatsii z movnoi osvity [Transformation of the goals of modern foreign language education of schoolchildren of former post-socialist European countries in the light of the requirements of European recommendations for language education]. Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. Collection of scientific works, vol. 3 (56), pp. 169–176. [in Ukrainian]
13. **Tarabanova, Ya. V.** (2016) Movlieneva sotsializatsiia uchniv na urokakh ukrainskoi movy [Language socialization of students in Ukrainian language lessons]. Tavriiskyi visnyk osvity. Ukrainian scientific journal, no. 2 (54), pp. 153–160. [in Ukrainian]
14. **Toffler, E.** (2003) Nova paradyhma vlady. Znannia, bahatstvo, syla [A new paradigm of power. Knowledge, wealth, power]: Trans. From English. Kyiv: AKTF, pp. 145–149. [in Ukrainian]
15. **Khomenko, O.** (2014) Analiz movnoi polityky Yevropeiskoho Soiuzu v konteksti inshomovnoi pidhtovky biznes-studentiv v umovakh hlobalizatsii [Analysis of the language policy of the European Union in the context of foreign language training of business students in the context of globalization]. Collection of scientific works, part 1, pp. 395–401. [in Ukrainian]
16. **Yakovleva, O.** (2012) Ontolohichni, sotsiokulturni ta istorychni pidvalyny bahatomovnosti v systemi vyshchoi osvity v Ukraini ta u sviti ta yikhni konteksty [Ontological, socio-cultural and historical foundations of multilingualism in the system of higher education in Ukraine and in the world and their contexts]. Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Zbirnyk nauk. prats. Filosofiia. Collection of scientific works, vol 638–639, pp. 212–218. [in Ukrainian]

17. OECD (2012) Education at a Glance 2012: OECD Indicators. URL: http://www.oecd.org/edu/EAG%202012_e-book_EN_200912.pdf